

ČINNOSTĚ ČESKOSLOVENSKEJ DELEGÁCIE NA PARÍŽSKEJ MIEROVEJ KONFERENCII

ACTIVITIES OF THE CZECHOSLOVAK DELEGATION AT THE PARIS PEACE CONFERENCE

Dominika Kováčová¹

<https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.sdtsp.38-51>

Abstrakt

Po ukončení prvej svetovej vojny sa o povojnovom usporiadaní Európy rozhodovalo na mierovej konferencii v Paríži. Rozhodujúce postavenie patrilo víťazným dohodovým mocnostiam, pričom Československo patrilo k víťazným štátom. Parížskej mierovej konferencie, ktorej výsledkom bol tzv. versaillský mierový systém, sa zúčastnila aj československá delegácia vedená K. Kramárom a E. Benešom. Nároky československej delegácie prezentované v rámci konferencie mali podobu niekoľkých memoránd, na rozbor ktorých sa v zameriame v našom príspevku.

Kľúčové slová

Versaillská zmluva, Parížska mierová konferencia, Československo, československá delegácia.

Abstract

The Paris Peace Conference decided on the post-war organization of Europe. Allied Powers had a decisive position and the victorious states also included Czechoslovakia. The Czechoslovak delegation led by K. Kramář and E. Beneš also took part in the Paris Peace Conference. The Czechoslovak delegation presented its territorial proposals and requirements in several memoranda. In our paper, we analyze the submitted memoranda.

Key words

Treaty of Versailles, Paris Peace Conference, Czechoslovakia, Czechoslovak delegation.

Úvod

V roku 1919 sa najdôležitejším mestom sveta stal Paríž, kde 18. januára 1919 započala Parížska mierová konferencia. V snahe vyriešiť dilemu, ako sa vysporiadať so situáciou po prvej svetovej vojne, sa do Paríža začali schádzať štátnici, diplomati, bankári, vojaci, profesori, ekonómovia a právnici zo všetkých kútov sveta: americký prezident W. Wilson a jeho minister

¹ JUDr. Dominika Kováčová, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Katedra dejín štátu a práva, interný doktorand.

zahraničných vecí R. Lansing, premiéri Francúzska a Talianska G. Clemenceau a V. Orlando, britský premiér D.L. George,² Japonsko reprezentoval gróf Makino Nobuaki a bývalý premiér Saionji Kinmochi a mnoho ďalších významných osobností. Československo, ako novovzniknutý štát po rozpade Rakúsko-Uhorska, sa ocitlo na strane víťazných štátov a československá delegácia sa mohla zúčastniť mierovej konferencie.

Problematike účasti československých zástupcov na mierovej konferencii sa sčasti venujú autori zaoberajúci sa českými (prípadne československými) dejinami, zahraničnou politikou Československa a biografiami vtedajších najdôležitejších politických postáv – E. Beneša a K. Kramáře. Významnými autormi v predmetnej oblasti sú Dejmek Jindřich, Kárník Zdeněk, Klimek Antonín, Valenta Jaroslav, Vácha Zdeněk, pričom význačným je aj dielo samotného E. Beneša (vydané v r. 1937, Nemecko a Československo), ktoré spracovala autorka Eva Broklová.³ Na účasť československej delegácie na mierovej konferencii v Paríži úzko nadväzuje aj problematika tzv. Benešových memoránd.⁴

Po začiatku mierovej konferencie rozhodla 23. januára rada víťazných mocností, že štáty majúce územné požiadavky a nároky ich musia v priebehu desiatich dní predložiť písomnou formou. E. Beneš spolu so svojimi spolupracovníkmi tak pripravil vcelku jedenásť memoránd, ktoré neskôr E. Beneš osobne prezentoval. Z dôvodu rozsahu a mnohostrannosti požiadaviek zo strany československej delegácie rada rozhodla o ich prenesení na zvláštny výbor pozostávajúci z dvoch zástupcov USA, Veľkej Británie, Francúzska a Talianska. Nový výbor bol neskôr označovaný ako Výbor pre československé záležitosti. 27. februára 1919 sa konalo prvé zasadnutie výboru. Predsedom výboru bol Jules-Martin Cambon, pred prvou svetovou vojnou pôsobiaci ako francúzsky veľvyslanec v Berlíne. Neskôr bol však 1. mája zriadený radou Výbor pre nové štáty, predsedom ktorého sa stal vedúci politického oddelenia na francúzskom ministerstve zahraničia- Phillipe Berthelot.⁵ Výbor pre nové štáty tak mal

² MACMILLAN, M. – NOVÁK, O.: Mírotvorci. Parížska konferencia 1919. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. 15 s.

³ S problematikou účasti československej delegácie úzko súvisia aj témy dotýkajúce sa napr. konkrétnych mierových zmlúv versaillského systému, tvorby štátnych hraníc vo všeobecnosti, Slovenska a Slovákov a spomenúť možno autorov rôznych štúdií čiastkových problémov, a to B. Ferenčuhovú, L. Deáka, E. Irmanovú, Š. Gilar, J. Klimko a S. Michálek (spolu s kol. ďalších autorov).

⁴ V reakcii na Benešové memorándá možno spomenúť autorov H. Raschhofera (v jeho prípade ide o nemeckú propagandistickú publikáciu, v ktorej sa objavil preklad memoránd z francúzskeho jazyka do nemeckého), z Raschohoferovej publikácie neskôr vychádzal aj H. Gordon. Gordon ovplyvnil príspevok publikovaný politológom R. Kučerom, v r.1992 v časopise Střední Evropa (ktorého bol šéfredaktorom),

⁵ KUČERA, R.: Benešova memoranda na pařížské mírové konferenci. In: Střední Evropa, roč. 8, 1992. č.25, 7 s. Pri vyčleňovaní faktických informácií musíme pri R. Kučerovi vychádzať zo skutočností, že bol pri hodnotení činnosti delegácie a samotného E. Beneša veľmi kritický (hlavne čo sa týka jeho postoja k otázke nemeckej národnostnej menšiny v novom štáte, sám R. Kučera bol kritikom versaillského systému a spôsobu vzniku

rozhodovať o rozsiahlych požiadavkách československej delegácie formulovaných v memorandách. Benešove memorandá, ktoré sa, okrem iného, stali na konferencii predmetom diskusií v nasledujúcich mesiacoch, ponúkali radu skutočností a vysvetlení o vtedajšom stave československého národa a nového štátu, ale aj o jeho histórii a jeho územných nárokoch. Otázne je, nakoľko boli memorandá založené len na podložených faktoch a nakoľko mali ovplyvniť rozhodovanie víťazných mocností.

Úrad pro přípravu mírové konference

Odchodu československej delegácie na mierovú konferenciu predchádzali prípravy, prebiehajúce už od vyhlásenia samostatného štátu. Nariadením vlády č. 54/1918 Sb. dňa 29. novembra 1918 bol oficiálne zriadený koordinačný orgán vo veciach konferencie- „Úrad pro přípravu mírové konference“ (ďalej len „Úrad“).⁶ Jednalo sa o prvé oficiálne zoskupenie špeciálne zamerané výhradne na prípravu podkladových materiálov pre jednanie na mierovej konferencii s cieľom obhájiť z rôznych hľadísk rozlohu a infraštruktúru nového štátu. Do Úradu boli povolani odborníci dovedy pôsobiaci v najrôznejších inštitúciách, čiastočne sa zaoberajúcimi podobnou agendou.⁷ Hlavná činnosť Úradu bola približne o týždeň od prvého zasadnutia charakterizovaná nasledovne: *„Jedním z hlavných úkolů úřadu jest sbírání statistických dat a vypracování map za účelem dokonalé informace ministra zahraničních záležitostí. Ačkoliv tato práce podnikána jest pro účele mírové konference získano tím mnoho neobyčejně cenného materiálu i pro jiné úkoly naší republiky.“*⁸ Z pohľadu odbornej činnosti bol Úrad rozdelený do jednotlivých sekcií, ktorých hlavnou úlohou bolo zhromaždenie podkladového materiálu pre jednanie československej delegácie na pripravovanú mierovú konferenciu.

Československa po prvej svetovej vojne). Phillipa Berthelota R. Kučera označoval ako priateľa E. Beneša a označil ho za jedného s najväčších podporovateľov českých požiadaviek.

⁶ CHODĚJOVSKÝ, J.: Vědci uprostřed "velké politiky": pařížská mírová jednání ve svědectví odborných poradců československé delegace. In: DEJMEK, J.: Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011; 145 s.

⁷ Napr. pracovné skupiny Maffie, Národní výbor, Národní rada česká. Národní výbor mal v rámci svojej vnútornej štruktúry komisie, napr. slovenská, slezská, ktorých hlavnou úlohou bolo vymedzenie hraníc a tiež existovala aj menšinová a hraničná komisia. Spolu s prvým zasadnutím štátnej mierovej komisia bola pravdepodobne uskutočnená aj finálna schôdza menšinovej hraničnej komisie Národního výboru. Bližšie pozri: VÁCHA, Z.: Žádam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919, Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, 21-22 s.

⁸ VÁCHA, Z.: Žádam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919, Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, 30 s. Jedná sa o správu z postupu práce Úradu z 6.decembra 1918 (uložená v Archíve MZV, MKP).

Po prvotnej korekcii bol Úrad rozdelený na sekcie: 1. etnografická, 2. dopravná, 3. priemyselná, 4. poľnohospodárska, 5. sekcia pre vnútornú kolonizáciu, 6. peňažnú, 7. štátnu úverovú, 8. robotnícku. Jedným zo závažných problémov pri príprave odborných prác a podkladov bola predovšetkým nedostatočná komunikácia (resp. spojenie) s Parížom a nevedomosť o dianí v zahraničnej politike, čo sa prejavilo predovšetkým v etnografickej sekcii, kde odborníci nevedeli stanoviť s určitosťou limity svojich územných požiadaviek. Tie boli často nadhodnotené. Etnografická sekcia ukončila svoje práce schôdzou z 5. decembra 1918, keď „navrhla hranice budúciho česko-slovenského štátu v niekoľkých variantách, aby ministr zahraničných záležitostí náležitě byl informován o veškerých možnostech dle toho jak jednání na konferenci bude postupovati.“ Probrala každou jednotlivou variantu po stránce národnostní, geografické, geologické, dopravnické i strategické, veškeré důvody mluvící pro i proti jednotlivé eventualitě, snesla bohatý materiál historický a statistický, tak že náš ministr zahraničních záležitostí bude moci náležitě uvážiti všechny eventuality a každý požadavek dostatečně oprávněnými důvody právními i mravními.“ Väčšina pracovníkov tejto sekcie aj zároveň odišla 6. januára 1919 v rámci prvej časti československej delegácie do Paríža.⁹

Väčšiu časť členov československej delegácie¹⁰ tvorili odborníci a politici, ktorí pred vycestovaním na mierovú konferenciu pracovali pre Úrad.¹¹ E. Beneš spočiatku československú delegáciu odborníkov aj koordinoval a predstrel im situáciu na konferencii. Podľa E. Beneša mal byť ku každej téme vypracovaný minimálny a maximálny variant, na ktorú bude Československo ochotné pristúpiť. Podklady mali byť čo najviac presné (vrátane rôznych máp), aby zástupcov československej delegácie nebolo možné pristihnúť pri akejkoľvek chybe, ktorá by mohla znížiť vážnosť ich požiadaviek.¹² E. Beneš mal zároveň už vypracované aj predbežné znenia memoránd, neskôr prednesených pred Najvyššou radou. Pri predbežných memorandách sa však naskytl problém, ktorý pretrvával v československej organizácii požiadaviek po celú dobu trvania mierovej konferencie. Jednalo sa o, už vyššie spomínaný, problém v komunikácii medzi Úradom (a teda aj odborníkmi tvoriacimi československú delegáciu) a dianím v Paríži a neznalosťou medzinárodnej situácie. Podľa

⁹ VÁCHA, Z.: Žádam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919, Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. 75-76 s.

¹⁰ Tvorilo ju viac ako osemdesiat členov.

¹¹ DEJMEK, J. – KOLÁŘ, F.: Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920, 25-26 s.

¹² CHODĚJOVSKÝ, J.: Vědci uprostřed "velké politiky": pařížská mírová jednání ve svědectví odborných poradců československé delegace. In: DEJMEK, J.: Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011; 149 s.

dostupných informácií E. Beneš poslala znenie predbežných memoránd už na konci roka 1918 do Prahy na ich preštudovanie členmi československej delegácie. V skutočnosti sa členovia československej delegácie oboznámili, resp. prvýkrát videli predbežné memorandá až vo vlaku cestou do Paríža na mierovú konferenciu.¹³ Neznalosť medzinárodnej a politickej situácie zároveň spôsobila, že niektoré územné požiadavky boli korigované až priamo v Paríži.

Na druhej strane výhodou československej delegácie na mierovej konferencii bol bezpochyby pozitívny vzťah víťazných mocností, predovšetkým Francúzska, k Československu. Výhodou boli aj pozitívne diplomatické a priateľské vzťahy E. Beneša, T.G. Masaryka a M.R. Štefánika s francúzskymi a britskými politickými predstaviteľmi, pričom množstvo diplomatických jednaní prebehlo mimo hlavné dejisko mierovej konferencie. Okrem toho československej delegácii pomohla aj podrobná príprava Úradu, ktorý v konečnom dôsledku vypracoval viac ako tristo stanovísk k rôznym otázkam.¹⁴ Všetky spomenuté predpoklady predurčili pre Československo pozitívny výsledok na rokovaníach.

Memorandá

Tzv. Benešových memoránd bolo, ako sme už uviedli, celkom jedenásť.¹⁵ Základ jednástich memoránd tvorili prvé tri memorandá: 1. Mémoire No. I. Les Tchécoslovaques. Leur historie et civilisation- Leur lutte et leur travail- Leur rôle dans le monde (Čechoslováci, ich dejiny a kultúra, ich zápas a práca, ich úloha vo svete), 2. Mémoire No. II Les revendications territoriales de la république Tschécoslovaque (Územné nároky republiky československej), 3. Mémoire No. III Le problème des Allemands de Bohême (Problém Nemcov v Čechách). Možno konštatovať, že nasledujúcich sedem memoránd len rozvíja územné nároky a požiadavky Československa uvedené v Mémoire No. II.: 4. Mémoire No. IV Le problème de

¹³ VÁCHA, Z.: Žadam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919, Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, 70 s.

¹⁴ KUKLÍK, J.: Československá delegace na pařížské mírové konferenci ve světle memoárů profesora Jana Krčmáře. In: DEJMEK, J.: Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011, 131 s.

¹⁵ Memorandá sú, podľa dostupných informácií, v seffe Archives nationales France. V českých, nemeckých a rakúskych archívoch uložené len vo francúzskom jazyku. Mémoire No. III sa prvýkrát sprístupnilo verejnosti v októbri 1920 v Prahe v nemeckom denníku Bohemia (v tom čase pod názvom Deutsche Zeitung Bohemia). Memorandá neboli počas trvania prvej Československej republiky a ani po roku 1945 publikované v češtine. Prvý český preklad bol prezentovaný na konferencii „Politika Beneša a střední Evropa“, organizovanú Inštitutom pro středoevropskou politiku v septembri 1992 v Prahe. Bližšie pozri: CHOCHOLATÝ GRÖGER, F.: Memoranda československé vlády na pařížské mírové konferenci 1919-1920 – mýty a fakta. Pardubice, 2009. Dostupné na: <http://nassmer.blogspot.com/2009/08/memoranda-ceskoslovenske-vlady-na.html>.

la Silésie de Teschen (Problém Těšínskeho Sliezska), Mémoire No. IV Memorandum sur la situation en Silésie (Memorandum o situácii v Sliezsku), 5. Mémoire No. V La Slovaquie. Le territoire revendiqué de la Slovaquie (Slovensko, územné nároky Slovenska), 6. Mémoire No. VI Le problème des Ruthènes de Hongrie (Problém Rusínov v Uhorsku), 7. Mémoire No. VII Les Serbes de Lusace (Lužičkí Srbi), 8. Mémoire No. VIII La Haute Silésie Tschéque (Région de Ratibor) (České Horné Sliezsko (Ratibořská oblast'), 9. Mémoire No. IX Le problème de la région de Glatz (Problém Kladské oblasti), 10. Mémoire No. X Problèmes des rectifications des frontières Tchécoslovaques et Germano-Autrichiennes (Problém úpravy československých a nemecko-rakúskych hraníc). Posledným memorandom bolo (11.) Mémoire Mémoire No. XI La république Tchécoslovaque et son droit à la réparation des dommages de guerre (Československá republika a jej právo na reparácie vojnových škôd).¹⁶

Mémoire No. I.

Čechoslováci, ich dejiny a kultúra, ich zápas a práca, ich úloha vo svete. Slovania a Germáni

E. Beneš a odborníci podieľajúci sa na tvorbe memoránd sa v úvode rozhodli predostrieť víťazným mocnostiam postavenie Čechoslovákov a od ich postavenia a dejín neskôr rozvíjať oprávnenosť požadovaných nárokov. V prvom rade tvorcovia upriamili pozornosť na celkové postavenie Slovanov, pričom autori sprvu porovnávajú Slovanov s Germánmi (ale aj inými románskymi národmi, vynímajúc Rumunov) a konštatujú u Slovanov istý stav zaostalosti, čo je podľa autorov evidentné pri skúmaní prejavov pokroku v politickej, hospodárskej a či sociálnej oblasti. Ďalším problémom u Slovanov je podľa autorov skutočnosť, že všetky slovanské národy bez výnimky nie sú úplne oslobodené a stále sú ešte do určitej miery politicky, hospodársky a sociálne utláčané. „*Ako môže národ dospieť k vyššej civilizácii, ako sa môže rozvíjať, ak je podriadený správe a vplyvu, ktoré sú navzájom tak odlišné, tak nepodobné a tak cudzie?*“¹⁷

¹⁶ Memorandá možno nájsť preložené do nemeckého jazyka v spomínanej nemeckej propagandistickej publikácii od Raschhofera, H.: Die tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenkonzferenz von Paris 1919/1920. V českom jazyku možno nájsť preklad memoranda č. 1 a č. 3 R. Kučerom: Benešova memoranda na pařížské mírové konferenci. In: Střední Evropa, roč. 8, 1992, č. 25.

¹⁷ KUČERA, R.: Benešova memoranda na pařížské mírové konferenci. In: Střední Evropa, roč. 8, 1992, č. 25, 9-10 s.

Autori memoranda sa až veľmi orientujú na komparáciu románskeho a germánskeho národa so slovanským (sociálnymi a historickými príčinami ovplyvňujúcich súčasný stav ich spoločnosti) a danú skutočnosť sa snažia podložiť aj konštatovaním historikov často porovnávajúcich a diskutujúcich o starej slovanskej a germánskej civilizácii. Autori ďalej hodnotia charakter oboch národov, pričom Slovanov vykresľuje ako národ citlivejší, zasnívavý, idealistickejší. Je viac než pozoruhodné, do akej histórie a porovnávania charakteru národov zachádzajú autori pri ich vzájomnej komparácii. Z obsahu memoranda vyplýva negatívne hodnotenie súčasného postavenia Slovanov oproti Germánom a zo strany autorov memoranda prichádza obhajoba Slovanov v otázkach, čo spôsobilo zhoršené postavenie, nižší vývojový stupeň sociálnej a politickej organizácie Slovanov v porovnaní s Germánmi. Výhodou Germánov bola podľa autorov predovšetkým ich geografická poloha, a to bezprostredné susedstvo s Rimanmi, kde došlo ku kontaktu Germánov s Rimanmi o päť storočí skôr ako u Slovanov. Vplyv na Germánov malo galské aj rímske obyvateľstvo, obývajúce územia, kde sa Germáni vystaňovali a kde neskôr došlo k ich vzájomnému premiešaniu. Rozvinutý hospodársky život, poľnohospodárstvo a priemysel Rimanov donútil Germánov zmeniť kočovnícky spôsob života. Neskôr, keď sa začali utvárať prvé germánske národy, začal podliehať aj ich jazyk vplyvom latinčiny. Autori memoranda považujú za výhodu Germánov aj ich skoršiu orientáciu na kresťanstvo a skutočnosť, že biblia bola do gótskeho jazyka preložená o päť storočí skôr do slovanského jazyka. Aj tento fakt mal dopomôcť Germánom v snahe ovládnuť a ovplyvňovať Slovanov a predčiť ich vo vyspelosti spoločnosti.

Autori uvádzajú ako hlavný dôvod útlaku Slovanov nevýhodnú geografickú polohu Slovanov, ktorá ich viac-menej odsúdila na vyhnanstvo. Potom ako Slovania konečne prijali usadlý spôsob života, susedstvo s Germánmi, ktorí po styku s latinským obyvateľstvom nadobudli mohutnú morálnu a materiálnu silu, neustále ohrozovali národnú existenciu Slovanov. Z východnej strany boli Slovania neustále ohrozovaní Avarmi, Maďarmi, Mongolmi a Tatármi, čo malo na Slovanov vplyv. Pod neustálou hrozbou z oboch strán sa Slovania usilovali len o zachovanie svojej existencie, dôsledkom čoho bol ich pomalší vývoj a nemožnosť sa úplne oslobodiť z poddanstva, do ktorého sa dostali.

Charakter slovanskej rasy. Vývoj Čechoslovákov v 19. storočí

Zvláštnou súčasťou memoranda č. 1 je aj stať venujúca sa charakteru slovanskej rasy, kde sa hovorí o individualizme Slovanov a o ich antiautoritatívnom duchu, čo nepriamo vedie k myšlienke potreby vytvorenia vlastného štátu. V úvode predmetnej state sa autori pokúšajú aj vyvrátiť „všeobecné tvrdenia“ o anarchistickom charaktere Slovanov a ich neschopnosti založiť dobre organizovaný štát, usporiadanú a dobre riadenú spoločnosť. Tvrdenia sú založené na príkladoch ako Rusko, pri ktorom sa spomínajú jeho hrôzy v stredoveku a predchádzajúcich storočí, jeho despotizmus, revolúcie a jeho momentálna anarchia. Tiež ako príklad poukazujú na udalosti na Balkáne, na srbskú, bulharskú a macedónsku otázku, pričom sa tieto tvrdenia snažia dokázať, že Slovania preukazujú svoju neschopnosť organizovať vlastné krajiny. Vyvrátiť vyššie spomínané fakty, opierajúc sa o opis charakteru Slovanov je z nášho pohľadu nedostačujúci a ťažko posúdiť nakoľko mu víťazné mocnosti prikladali váhu.

Autori memoranda v ďalšej stati opisujú akým vývojom musel československý národ v 19. storočí prejsť. Podľa opisovaných skutočností bol český národ na konci 18. storočia skoro úplne mŕtvy a okradnutý o svoju nezávislosť. Čechy nemali vlastnú politiku a boli natoľko germanizovaný, že skoro stratili svoju národnú identitu. Skrz francúzskej revolúcie ale český národ obnovil myšlienku na slávnu minulosť Čiech a ideu československej náboženskej reformy a začal sa proces obrodovania. Autori ďalej uvádzajú aké úspechy sa v rámci národnej obnovy podarilo vykonať s konštatovaním, že už na začiatku prvej svetovej vojny predstavovali Česi harmonicky obnovený a uzavretý národný útvar, ktorý disponuje, ako jednou z tried, bohatým a nezávislým mešťanstvom bojujúcim proti výsadám Nemcov. Deklarujú aj prítomnosť vysoko vzdelanej intelektuálnej triedy, paradoxne vychovanej nemeckou školou (nemeckými metódami a nemeckým systémom). Zvláštnosťou je, že hoci sa hovorí v nadpise state o Čechoslovákoch, väčšia časť je venovaná výhradne dosiahnutými úspechmi Čechov, napr. v obchodnej a priemyselnej oblasti, kde sú podľa ich tvrdení Česi natoľko rozvinutí, že medzi Slovanmi sú v predmetnej sfére bezpochyby na prvom mieste a sú schopní konkurovať nemeckému obchodu a priemyslu. O československom národe sa v danej časti hovorí najmenej, o čom svedčí aj jej záver s konštatovaním, že Česi si udržujú svoju starú pozíciu medzi slovanskými bratmi a pokračujú vo svojej tradícii, ktorá ich robí najpokrokovejším predvojom veľkej slovanskej rodiny v cele západnej Európy.

Zvláštne poslanie Čechoslovákov v dejinách a idea slovanskej vzájomnosti. Záver k memorandu

V predposlednej stati memoranda sa autori vyjadrujú k zvláštnemu postaveniu Čechoslovákov vnútri veľkej slovanskej rodiny a z charakteristických črt Čechoslovákov uvádzajú na prvých miestach: 1. ideu, ktorú si utvárajú sami Čechoslováci o historickej a politickej misii svojho národa. a 2. ideu slovanskej vzájomnosti. Podľa českých historikov, politikov a sociológov je dôležité určiť zvláštnu povahu československých národných dejín, aby z nej dokázali odvodiť filozofiu českých dejín. Konštatujú, že všetci veľkí Česi a Slováci v priebehu celého svojho života bojovali za veľké humanitné idey a ukázali, že Čechoslováci mohli proti moci a brutálnej sile Nemcov (a Maďarov) úspešne postaviť iba silu ducha a veľkých morálnych princípov. Následne došlo k rozdeleniu názorov teoretikov, pričom jedna skupina vyvodila záver, že historickou úlohou Čechoslovákov je premeniť v činy veľké náboženské a morálne ľudomilné zásady a učiť svet. Druhí prehlasovali, že Česi uskutočňovali iba osobné poslanie a ich dejiny je možno stručne zhrnúť ako jeden veľký boj proti Nemcom. Podľa autorov memoranda sú však tieto dve myšlienkové smery teoretikov zlučiteľné. Opäť sa teda aj v tejto časti memoranda hovorí o neustálom boji proti Nemecku (tzv. dedičnému nepriateľovi), vyplývajúcem z geografického postavenia Čechov. Za významný element sa u Čechov považuje aj neustále hľadanie morálneho a predovšetkým nového náboženského života. Poslednou povahovou črtou československých dejín je zúfalý pokus nájsť medzi ostatnými Slovanmi spojenca proti nemeckej hrozbe. Autori však za najdôležitejšiu črtu považujú vyzdvihovanie slovanskej vzájomnosti, ktorá podľa ich tvrdení z historického hľadiska a charakteru iných slovanských národov nemôže plynúť od nikoho iného, ako práve od Čechov.

V závere memoranda č. I. sa autori snažia o zhrnutie všetkých úvah vyplývajúcich z memoranda. Vďaka geografickej polohe a historickým okolnostiam Čechoslováci mali vytvoriť skupinu, ktorá stála v čele slovanských národov v ich historickom vývoji k novým formám modernej civilizácie. Vyzdvihujú československý národ spomedzi všetkých Slovanov ako národ najvyššieho duchovného, sociálneho a hospodárskeho rozvoja. Autori tvrdia, že všetky slovanské národy už prešli periódou národného obrodzenia, pričom opäť opomínajú v pomenovaní československý národ a vracajú sa v pomenovaní opäť iba k Čechom, ktorí podľa ich tvrdení neprešli len obrozením, ale na rozdiel od ostatných Slovanov len utláčaných,

boli Česi skoro vyhladení a uskutočnili akýsi zázrak „zmŕtvychvstania“.¹⁸ Nezabúdajú opomenúť v jednom z bodov opäť Nemecko ako nezmieriteľného nepriateľa a Nemcov ako ich utlačovateľov.

Mémoire No. III.

Zásadná otázka. Štatistika. Hospodárske, strategické, politické dôvody.

V memorande je ústrednou problematikou otázka Nemcov v Čechách, ktorú autori označujú ako ťažkú otázku už dlhú dobu. Ako argument proti schopnosti novej republiky prežiť, sa často uvádzalo veľké množstvo nepriateľov vnútri vlastných hraníc. Autori memoranda požadovali o zotrvanie území obývaných nemeckým obyvateľstvom v Československu, napriek tomu, že sa v prospech zriadenia Československej republiky dovoľávali zásady práva národa samostatne určiť svoj osud. V ďalšej časti sú uvedené štatistiky, pričom základ tvoria údaje použité z rakúskej štatistiky. Autori sa vyjadrili aj na základe rakúskej štatistiky, že zo strany Nemecka došlo umelo a zavádzaním k zvýšeniu počtu nemeckého obyvateľstva na území Čiech, Moravy a Sliezska. Podľa autorov je možné nemecké obyvateľstvo rozdeliť na tri rôzne skupiny: chebskožateckú, libereckú a juhočeskú, pričom vo všetkých spomenutých oblastiach je nemecké obyvateľstvo premiešané s českým a nie sú vytvorené žiadne okresy a tieto tri skupiny nemeckého obyvateľstva pozdĺž českej hranice nemajú dostatočné prepojenie a žiadne spoločné hospodárske záujmy a kvôli svojej geografickej polohe nemôžu vytvoriť administratívnu autonómnu provinciu. Zo strany autorov sa odmieta možnosť ich znova pripojenia k veľkej Nemeckej ríši. Také riešenie by so sebou nieslo problémy- hospodárske, strategické, politické zásady.

Hospodárske problémy by podľa autorov vznikli predovšetkým pri dvoch skupinách nemeckej menšiny, a to severnej a severozápadnej, ktoré obývajú oblasti obzvlášť bohaté na suroviny a priemysel.¹⁹ Továrne a doly majú prepojenie na hlavné mesto Čiech, kde má množstvo spoločností, tovární a podnikov sídlo a svoje kancelárie a zamestnávajú veľké

¹⁸ Okrem iného autori uvádzajú, že v prvej svetovej vojne český národ urobil všetko a vystavoval sa najhoršiemu prenasledovaniu zo strany ústredných mocností, aby si v konečnom dôsledku zaslúžil politickú nezávislosť. Zaujímavé by bolo možno hodnotenie daného tvrdenie zo strany Francúzska, ktoré skutočne utrpelo veľké straty a vojna bola preňho doslova ničivá.

¹⁹ Jedná sa predovšetkým o hutnícky a textilný priemysel, pestuje sa tam chmeľ a cukrová repa, ťaží sa uhlie a železná ruda, sú tam ložiská rúd. Ide o jednu z najbohatších oblastí československých zemí, o ktorú by si Československo nemohlo dovoliť prísť.

množstvo českého obyvateľstva a zároveň nachádzajú vo všetkých českých krajinách aj odbyt. Oddelením tejto časti od Československa by mohlo dôjsť k poklesu hospodárskej sily a viedlo by to až k obmedzeniu životnosti Československa.

Zo strategických dôvodov²⁰ sa podľa autorov memoranda nemala viac meniť hranica Čiech aj vzhľadom na ich geografickú jednotu, keďže krajina bola chránená obklopujúcim ju pohorím, ktoré zároveň malo slúžiť do budúcnosti proti možnému útoku Nemecka. Ak by územie s pohorím pripadlo Nemecku, Čechy by mohli byť obsadené v ľubovoľnom okamihu bez šance českej vlády vynaložiť čo i len najmenší odpor, zároveň by sa pripravilo nové pole pôsobnosti politického a hospodárskeho imperializmu Nemcov. Z politických dôvodov by územie obývané nemeckým obyvateľstvom malo rovnako zostať v réžii Československej republiky, čo podložili autori tvrdením, že Nemci sa v Čechách usadili umelo ako kolonisti alebo ako zamestnanci a úradníci a predstavovali poddajný prvok mohutnej germanizácie, ktorá mala byť pripravená a riadená viedenskými vládami. V posledných rokoch však dochádzalo k prirodzene a nevyhnutne k opačnému javu tzv. českej kolonizácii, prejavujúcej sa neustálym pohybom obyvateľstva a ktorá je opäť zjavným výrazom toho, že nemecké obyvateľstvo v daných oblastiach a zbytok Čiech majú spoločné hospodárske záujmy

Osud Nemcov v Československej republike

V poslednej stati memoranda sa premietajú najdôležitejšie postoje a poslanstvo jeho autorov. Pojednáva o zaobchádzaní s Nemcami v Československu. Československá republika je podľa obsahu memoranda pripravená prijať každú medzinárodnoprávnu úpravu v prospech menšín vyhlásenú na mierovej konferencii²¹ a zároveň poskytnúť nad jej rámec Nemcom všetky práva, ktoré im patria. Menšinám malo byť povolené používanie ich jazyka a žiadnej menšine nemalo byť odopreté právo mať svoje vlastné školy, sudcov a svoje súdne dvory. Vo vzťahu k nemeckej menšine nemajú žiaden úmysel potlačiť nemecké školy, univerzity, technické vysoké školy. Nemci mali mať podľa memoranda v Československu rovnaké práva ako Čechoslováci. Nemčina sa mala stať druhým jazykom a proti nemeckej časti obyvateľstva sa nikdy nemali použiť žiadne prostriedky na ich potlačenie. V závere autori

²⁰ Na strategické dôvody sa vo veľkej miere prihliadalo už pri prípravách odborníkov na Úrade pre mierovú konferenciu. Mnohokrát sa odvolávalo pri pochybnostiach práve na ne.

²¹ Menšinové zmluvy uzavrelo viacero štátov, pričom Československo podpísalo tzv. menšinovú zmluvu bez výhrad, prvá menšinová zmluva bola pripravená pre Poľsko vo vzťahu k nemeckému obyvateľstvu a vytvorila akýsi vzor Ďalších menšinových zmlúv.

hodnotia v bodoch, že nová republika nebude Nemcov nijako potlačovať, ale naopak sa budú tešiť režimu slobody a spravodlivosti, pričom v druhom bode dodávajú, že posledná revolúcia v Čechách z novembra 1918 konajúca sa v Prahe dala Nemcom dôkaz, že Česi im zaručia plnú bezpečnosť. Režim by bol podľa autorov memoranda podobný režimu švajčiarskemu. Podobne sa vyjadril aj sám E. Beneš vo svojej nóte z 20. mája 1919, kde konštatoval v súvislosti s otázkou menšín, že Československá republika bude mať režim veľmi sa približujúci švajčiarskemu a že Československá republika prijme za základ národnostných práv zásady, uplatnené v konštitúcii Švajčiarskej.²² Za tieto tvrdenia, že Švajčiarsko bude pre Československo predstavovať „Vorbild“ bol E. Beneš kritizovaný nemeckou propagandou, že nedošlo k naplneniu tvrdenia. Beneš sa mnohokrát proti týmto tvrdeniam aj ohradil a vysvetlil, že pripodobniť sa švajčiarskemu režimu neznamenovalo vytvoriť z Československa ďalšie Švajčiarsko s totožnými inštitúciami, ale vytvoriť štát s inštitúciami berúcimi do úvahy zvláštne pomery v Čechách a prijať niektoré hlavné zásady liberálneho švajčiarskeho režimu. Zároveň sa obťažoval koncom tridsiatych rokov aj tvrdením, že Československo hoci odprezentovalo svoje postoje k menšinám (hlavne Nemcom) v nóte z 20. mája 1919 a v memorandách, nie je nimi doslovne viazané, lebo dôležité je to, čo sa dohodlo v medzinárodne uznaných menšinových zmluvách.

Záver

„Nepravosti“ prezentované v memorande č. 1 mali pravdepodobne podľa autorov presvedčiť víťazné mocnosti v prospech územných nárokov novej Československej republiky. Ťažko posúdiť, či memorandum č.1, slúžiace ako úvod k ostatným memorandám a k pozitívnemu vykresleniu Slovanov, mohlo mať skutočne vplyv na rozhodovanie mocností. Predpokladáme, že uznaním vzniku Československej republiky víťaznými mocnosťami sa mala v strednej Európe skôr len vytvoriť bariéra proti budúcej snahe Nemecka²³ (resp. Weimarskej republiky) o jeho rozpínanosť a maďarskému revanšizmu. Názory prezentované autormi memoranda č. 1 mali výslovne antinemecký podtón a tým ešte viac utvrdzovali názor o vine za

²² BROKLOVÁ, E.: Edvard Beneš. Německo a Československo. Praha: MÚ AV ČR, 2005. 97 s.

²³ O vybudovanie silných národných štátov na východnej hranici Nemecka sa usiloval predovšetkým francúzsky predseda vlády Clemenceau. Táto politika posilňovala aj vlastné veľmocenské postavenie Francúzska vybudovaním francúzskeho mocenského bloku z národných štátov v strednej, východnej, prípadne juhovýchodnej Európe. Blok mal znemožniť nemeckú expanziu na východ a súčasne mal oddeľovať revolučné Rusko od zvyšku Európy. V tejto súvislosti bolo pre Francúzsko veľmi dôležité Československo, ale aj Poľsko. Bližšie pozri: OLIVOVÁ, V.: Československo a Německo 1918-1929. Praha: Společnost Edvarda Beneša, 2010, 78 s.

prvú svetovú vojnu pripisovanú jedine nemeckému národu. Pokladáme za zbytočné sa z pozície autorov stavať do výslovne protinemeckého postoja, keď v tom čase už bolo viac-menej rozhodnuté o tvrdých podmienkach nastolených pre Nemecko. Zvlášť, keď sa Československo usilovalo o pripojenie oblastí obývaných nemeckou menšinou. Na druhej strane v memorande č. 3 a spomínanej nóte z 20.5.1919 je už k nemeckej menšine o niečo priaznivejší prístup. Memorandá však mali mať len informačný charakter pre účely mierovej konferencie a konečné rozhodnutia aj tak záviseli nie od požiadaviek československej delegácie, ale rozhodnutia víťazných mocností a nimi stanovených komisií.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BROKLOVÁ, E.: Edvard Beneš. Německo a Československo. Praha: MÚ AV ČR, 2005. ISBN 80-86495-29-9.

DEJMEK, J. – KOLÁŘ, F.: Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920. Dokumenty československé zahraniční politiky, sv. A/2/1. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Historický ústav AV ČR : Karolinum, 2001. ISBN 80-86506-02-9.

CHODĚJOVSKÝ, J.: Vědci uprostřed "velké politiky": pařížská mírová jednání ve svědectví odborných poradců československé delegace. In: DEJMEK, J.: Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011; ISBN 978-80-7286-188-0.

CHOCHOLATÝ GRÖGER, F.: Memoranda československé vlády na pařížské mírové konferenci 1919-1920 – mýty a fakta.[online]. Pardubice, 2009 [cit.2021-04-20] Dostupné na internete: <<http://nassmer.blogspot.com/2009/08/memoranda-ceskoslovenske-vlady-na.html>>.

KUČERA, R.: Benešova memoranda na pařížské mírové konferenci. In: Střední Evropa, roč. 8, 1992, č. 25 ISSN 0862-091 X.

KUKLÍK, J.: Československá delegace na pařížské mírové konferenci ve světle memoárů profesora Jana Krčmáře. In: DEJMEK, J.: Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011;

MACMILLAN, M. – NOVÁK, O.: Mírotvorci. Pařížska konference 1919. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1151-X.

PRÁVNE ROZPRÁVY ON-SCREEN III. – Sekcia verejného práva

online vedecká konferencia – 7. máj 2021

OLIVOVÁ, V.: Československo a Německo 1918-1929. Praha: Společnost Edvarda Beneša, 2010. ISBN 80-86107-45-0.

VÁCHA, Z.: Žádam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919, Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. ISBN 978-80-87782-04-0.

Obsah článku podlieha licenci Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Dominika Kováčová).